

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Εισαγωγή στην Ψυχολογία

Ενότητα 13: Σκέψη

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην
Προσχολική Ηλικία

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοπός ενότητας

- Εισαγωγή στις βασικές διεργασίες της ανθρώπινης σκέψης και του συλλογισμού.
- Η ανθρώπινη σκέψη ακολουθεί πάντα τους κανόνες της τυπικής λογικής; Τι είναι η «Ψυχολογία της σκέψης» και τι υποστηρίζει για την ανθρώπινη σκέψη;

Περιεχόμενα ενότητας

- Ορισμός της σκέψης
 - Έννοιες – Κατηγορίες
 - Κλασική Θεωρία Εννοιών
 - Θεωρία Προτύπων
 - Θεωρία Θεωρίας
- Μηχανισμοί σκέψης
- Παραγωγικός συλλογισμός
 - Κατηγορηματικός συλλογισμός
 - Λογικά λάθη
- Επαγωγικός συλλογισμός
 - Προκατάληψη της επιβεβαίωσης
- Λογική και Ψυχολογία της Σκέψης

Σκέψη

- Η σκέψη είναι προϊόν αλληλεπίδρασης της εμπειρίας μας και των έμφυτων γνωστικών μας ικανοτήτων.
- Δεν αποτελεί αποκλειστικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου. Αντίθετα κάποιες μορφές σκέψης μπορούν να παρατηρηθούν και στα ζώα.
- Θεμελιώδη στοιχεία της σκέψης οι έννοιες

Έννοιες - Κατηγορίες

- **Έννοιες** : Μπορεί να είναι συγκεκριμένες (τραπέζι, μολύβι, πέτρα) ή αφηρημένες (δικαιοσύνη, σοφία, ελευθερία)
- Συγκεντρώνουν όλες τις εμπειρίες μας σε οργανωμένα σύνολα με συνάφεια και οργανώνονται σε ιεραρχικές δομές (στρουθοκάμηλος – πτηνό – ζώο)
- Κατηγοριοποίηση – βασική διαδικασία της νόησης: μας επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων και την εφαρμογή των προηγούμενων γνώσεων σε νέες καταστάσεις

Κλασική Θεωρία Εννοιών

- Οι άνθρωποι οργανώνουν τα αντικείμενα του κόσμου σε κατηγορίες που μπορούν να εκφραστούν με ορισμούς και να καθοριστούν με βάση ορισμένα αναγκαία και επαρκή χαρακτηριστικά γνωρίσματα
 - Π.χ. Η έννοια πτηνό – είναι ζώο, έχει φτερά, μπορεί να πετάξει
- Οι έννοιες είναι οργανωμένες σε σημασιολογικά δίκτυα

NEW

Γενικά χαρακτηριστικά κλασικής θεωρίας

1. Το περιεχόμενο μίας έννοιας μπορεί να οριστεί βάσει μίας λίστας γνωρισμάτων
2. Αυτά τα γνωρίσματα είναι θεμελιώδη στοιχεία και αποτελούν την βάση για το οικοδόμημα μίας έννοιας
3. Κάθε γνώρισμα είναι αναγκαίο και όλα μαζί είναι επαρκή ώστε ένα αντικείμενο να αναγνωριστεί ως παράδειγμα μίας έννοιας
4. Τα όρια μιας κατηγορίας είναι καλά καθορισμένα
5. Όλα τα μέλη μίας κατηγορίας αποτελούν εξίσου καλό παράδειγμά της
6. Στα καθοριστικά γνωρίσματα υπο-κατηγοριών εντάσσονται και αυτά των υπερ-κατηγοριών (ιεραρχία)

Κριτική της κλασικής θεωρίας

- Πολλές έννοιες δεν μπορούν όμως να περιγραφούν στη βάση κάποιων καθοριστικών γνωρισμάτων (Wittgenstein, 1958).
 - Π.χ. Η έννοια παιχνίδι
- Σύμφωνα με την κλασική θεωρία όλα τα μέλη μιας κατηγορίας πρέπει να την αντιπροσωπεύουν εξίσου καλά, αλλά μερικά πτηνά ποτέ δεν αναφέρονται ως μέλη της κατηγορίας (Rosch, 1973· Barsalou, 1989).
 - Π.χ. Πτηνό = σπουργίτι, καναρίνι, αλλά όχι στρουθοκάμηλος

Θεωρία Προτύπων

- Κατηγορίες οργανώνονται μέσω προτύπων
- Πρότυπα ορίζονται μέσω τυπικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που τα καθιστούν τα καλύτερα παραδείγματα της έννοιας

Έπιπλο – καρέκλα

Πτηνό – σπουργίτης

- Δεν υπάρχει ένα σύνολο από αναγκαία και επαρκή χαρακτηριστικά γνωρίσματα αλλά ένα σύνολο τυπικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων

NEW

Γενικά χαρακτηριστικά θεωριών προτύπων

1. Οι έννοιες έχουν τη μορφή προτύπων – βασίζονται σε παραδείγματα ή σε σύνολα συσχετιζόμενων χαρακτηριστικών στοιχείων
2. Δεν υπάρχει συγκεκριμένο σύνολο αναγκαίων και επαρκών χαρακτηριστικών για να οριστεί αν ένα αντικείμενο εντάσσεται σε μία κατηγορία – τυπικά χαρακτηριστικά που ορίζουν μία κατηγορία
3. Τα όρια των κατηγοριών δεν είναι καλά καθορισμένα – ένα αντικείμενο μπορεί να ανήκει σε περισσότερες από μία κατηγορίες
4. Διαφορές τυπικότητας – τα παραδείγματα μίας κατηγορίας μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με την τυπικότητά τους – οικογενειακή ομοιότητα
5. Κατηγοριοποίηση γίνεται βάσει της ομοιότητας των γνωρισμάτων ενός αντικειμένου με το πρότυπο της κατηγορίας

NEW

Κριτική της θεωρίας των προτύπων

- Πολλές αφηρημένες έννοιες δεν βασίζονται σε πρότυπα.
- Σημαντικές διαφορές στην επιλογή των προτύπων από το ένα άτομο στο άλλο, αλλά ακόμα και από το ίδιο άτομο σε διαφορετικές περιπτώσεις (Barsalou, 1989).
- Τα προβλήματα της ομοιότητας
 - Οι άνθρωποι αλλάζουν τις αποφάσεις τους για την ομοιότητα δύο αντικειμένων χωρίς αυτό να αλλάζει τις αποφάσεις τους για την κατηγοριοποίηση τους (Rips, 1989).
 - Συχνά σχηματίζουμε κατηγορίες που δεν βασίζονται στην ομοιότητα (Murphy & Medin, 1985). (π.χ. πράγματα που θα πάρω μαζί μου σε περίπτωση φωτιάς)
 - Η ομοιότητα δεν μπορεί να εξηγήσει τη συνάφεια μιας κατηγορίας. (π.χ. Τα μούσμουλα και τα αυτοκίνητα έχουν μεγάλες ομοιότητες (μπορείς να τα βρεις στο ηλιακό μας σύστημα, πέφτουν κάτω αν τα αφήσεις, καταναλώνουν χώρο, κ.λ.π.)

NEW

Η προσέγγιση της Θεωρίας

- Έννοιες:
 - Όχι μόνο απλοί συσχετισμοί ανάμεσα σε γνωρίσματα και καθοριστικά γνωρίσματα
 - Ενσωματώνουν θεωρητικές πεποιθήσεις για τον κόσμο και τις σχέσεις των οντοτήτων μεταξύ τους
- Διαφορετικές πεποιθήσεις καθορίζουν τις αντιδράσεις σε καινούργιες πληροφορίες
- Άτυπες θεωρίες επηρεάζουν και καθορίζουν την εννοιολογική ανάπτυξη (Keil, 1989, 1994)
 - Οι έννοιες καθορίζονται από τις σχέσεις τους με άλλες έννοιες στο πλαίσιο ενός εννοιολογικού πλέγματος ή μιας άτυπης θεωρίας
 - Άτυπη θεωρία ≠ Επιστημονική θεωρία

NEW

Οι Έννοιες είναι Οργανωμένες σε Θεωρίες

- Οι έννοιες μπορεί να έχουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα ΑΛΛΑ
 1. Υπάρχουν επίσης και σχέσεις ανάμεσα στα χαρακτηριστικά οι οποίες σχηματίζουν επεξηγηματικά πλαίσια.
 2. Οι έννοιες δεν είναι αποθηκευμένες ως στατική γνώση αλλά μπορούν να δημιουργούνται δυναμικά χρησιμοποιώντας πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και άλλες προϋπάρχουσες γνώσεις.
 3. Η συνάφεια των εννοιών πηγάζει από την υποθάλπουσα θεωρία και όχι μόνο από την ομοιότητα.
 4. Οι αναπαραστάσεις των εννοιών και τα αποτελέσματα του πλαισίου πηγάζουν από τις θεωρίες που δημιουργούνται για να εξηγήσουν τις καταστάσεις που παρατηρούμε.

Μηχανισμοί σκέψης

- Συλλογιστική σκέψη είναι η διαδικασία εξαγωγής συμπερασμάτων από κάποια δεδομένα στη διάρκεια μιας διαλογικής διαδικασίας.
- Εξάγουν οι άνθρωποι λογικά, σωστά συμπεράσματα;
- Πώς μπορούμε να διακρίνουμε κάποιον που συλλογίζεται σωστά;

Παραγωγικός συλλογισμός

- Αρχίζουμε με μία γενική πρόταση που θεωρείται αληθής και με την επικουρία ενός ακόμη δεδομένου τερματίζουμε σε μία άλλη πρόταση που επιβάλλεται με λογική αναγκαιότητα ως ακολουθία (λογικό προϊόν) των προηγούμενων προτάσεων.
- Ένα παράδειγμα παραγωγικού διαλογισμού είναι ο κατηγορηματικός συλλογισμός.

Κατηγορικός συλλογισμός

- Ο κατηγορηματικός συλλογισμός αποτελείται από δύο κατηγορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται ως προϋποθέσεις και μία άλλη που χρησιμοποιείται ως συμπέρασμα.
- Οι δύο πρώτες μας δίνουν τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξάγεται το συμπέρασμα το οποίο εξάγεται από τις προϋποθέσεις χωρίς να απαιτείται άλλη πληροφορία.
- Η συνεπαγωγή του συμπεράσματος που προκύπτει από τις προϋποθέσεις ως λογική αναγκαιότητα είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του παραγωγικού συλλογισμού.

Παραδείγματα κατηγορηματικού συλλογισμού

- (α) Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί
Όλοι οι ψυχολόγοι είναι άνθρωποι
Όλοι οι ψυχολόγοι είναι θνητοί
- (β) Όλοι οι θνητοί είναι άνθρωποι
Όλοι οι ψυχολόγοι είναι άνθρωποι
Άρα, όλοι οι ψυχολόγοι είναι θνητοί

ΟΜΩΣ

- (γ) Όλοι οι ποδοσφαιριστές είναι δυνατοί
Αυτός ο άνδρας είναι δυνατός
Άρα, αυτός ο άνδρας είναι ποδοσφαιριστής

Λογικά Λάθη

- Το φαινόμενο της προκατάληψης των πεποιθήσεων – κρίνουμε ως λογικά συνεπή τα συμπεράσματα τα οποία συμφωνούν με τις πεποιθήσεις μας.
- Τα λάθη αυτά δείχνουν ότι οι άνθρωποι όταν συλλογίζονται δεν ακολουθούν απλώς ορισμένους κανόνες λογικής ακολουθίας.
- Αντίθετα προσπαθούν να εντάξουν τις συλλογιστικές προτάσεις στις ήδη υπάρχουσες δομές γνώσεων.

Πώς συλλογίζονται οι άνθρωποι;

- Οι άνθρωποι δεν σκέφτονται όπως μία λογική μηχανή.
 - Επηρεάζονται από την αλήθεια των δεδομένων.
 - Επηρεάζονται από τις προηγούμενες γνώσεις τους και από τις πεποιθήσεις τους.
- Η προκατάληψη των πεποιθήσεων συμβαίνει όταν οι προϋπάρχουσες γνώσεις ή πεποιθήσεις αναγκάζουν τους ανθρώπους να συνάγουν κάποιο συμπέρασμα το οποίο δεν ακολουθεί λογικά από τις προκείμενες αλλά είναι συνεπές με τα όσα ήδη γνωρίζουμε και άρα το υποκείμενο πιστεύει ότι είναι αληθές.

Επαγωγικός Συλλογισμός

- Από το ειδικό και το συγκεκριμένο στο γενικό και το αφηρημένο
- Η βάση της επιστημονικής ανακάλυψης: όταν διατυπώνουμε μία γενίκευση, έναν γενικό κανόνα που βασίζεται στην παρατήρηση της κανονικότητας, ουσιαστικά βασιζόμαστε στον επαγωγικό συλλογισμό.
- **Ατελής συλλογισμός - όχι λογική αναγκαιότητα**
 - Είναι ένας συλλογισμός με τον οποίο γενικεύουμε τις γνώσεις μας χωρίς να είμαστε βέβαιοι ότι οι γενικεύσεις είναι σωστές. Τα συμπεράσματα πρέπει να συνοδεύονται με όρους όπως ίσως, πιθανώς κ.λ.π.

Παράδειγμα επαγωγικού συλλογισμού

- Όταν το αντικείμενο Α δε στηρίζεται, πέφτει
- Όταν το αντικείμενο Β δε στηρίζεται, πέφτει
- Όταν το αντικείμενο Γ δε στηρίζεται, πέφτει
-
- Τα αντικείμενα που δε στηρίζονται πέφτουν

Προκατάληψη της επιβεβαίωσης

- Οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν πάντα τον επαγωγικό συλλογισμό τόσο αποτελεσματικά όσο θα μπορούσαν.
- Μελέτη του πώς οι άνθρωποι παράγουν και ελέγχουν υποθέσεις (Wason, 1968).

2 – 4 – 6 →

Η ακολουθία των αριθμών αυτών βασίζεται σε κάποιο κανόνα. Ποιος είναι ο κανόνας;

- Η τάση να μην ψάχνουμε για ενδείξεις που διαψεύδουν τις πεποιθήσεις μας ονομάζεται προκατάληψη της επιβεβαίωσης.

Λογική και Ψυχολογία της Σκέψης

- Η ανθρώπινη σκέψη δεν είναι πάντοτε σύμφωνη με τους κανόνες της τυπικής λογικής.
- Κατά την επεξεργασία πληροφορίας ή προβλήματος, ο σκεπτόμενος άνθρωπος λειτουργεί με βάση
 - την εμπειρία του για τον κόσμο
 - το συναισθηματικό και κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παρουσιάζεται η πληροφορία ή το πρόβλημα

Λογική	Ψυχολογία της Σκέψης
<p>Μέρος της φιλοσοφίας που διατυπώνει τους κανόνες εξαγωγής συμπερασμάτων από ένα σύνολο υποθέσεων</p>	<p>Μέρος της ψυχολογίας που προσπαθεί να εξηγήσει πώς οι άνθρωποι σκέφτονται και εξάγουν συμπεράσματα σε μία διαλογική διαδικασία</p>
<p>Διάκριση ανάμεσα σε παραγωγικό και επαγωγικό συλλογισμό</p>	<p>Δεν είναι χρήσιμη η διάκριση μεταξύ παραγωγικού και επαγωγικού συλλογισμού</p>
<p>Παραγωγικός συλλογισμός: Λογική αναγκαιότητα Επαγωγικός συλλογισμός: το συμπέρασμα δεν είναι αναγκαίο</p>	<p>Στην καθημερινή ζωή μεταβαίνουμε συνέχεια από τον παραγωγικό στο επαγωγικό συλλογισμό και αντίστροφα</p>
<p>Το ενδιαφέρον εστιάζεται στο θέμα της λογικής συνέπειας και όχι της αλήθειας</p>	<p>Στην πραγματική ζωή σπανίως δεχόμαστε συμπεράσματα χωρίς να ενδιαφερθούμε για την πραγματική τους αλήθεια.</p>

Σχετική Βιβλιογραφία

- Atkinson, L.R., Atkinson, C.R., Smith, E.E., Bem, J.D., & Nolen-Hoeksema, S. (2003). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία του Hilgard, Τόμος Α*, (Επιμ. Γ. Βορριά, Μπ. Ντάβου, & Ζ. Παπαληγούρα), Εκδόσεις Παπαζήση.
- Βοσνιάδου, Σ. (2005). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Coon, D. & Mitterer, J. O., (2013). *Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior*. Canada: Cengage Learning.
- Eysenck, M. W. (2010). *Cognitive Psychology*. New York: Taylor & Francis, Psychology Press.
- Hayes, N. (1998). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α* (Επιμ. Α. Κωσταρίδου-Ευκλείδη), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Lahey, B. (2012). *Psychology: An Introduction*, McGraw-Hill Humanities & Social Sciences.
- Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M., (2012). *Ψυχολογία*, (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Εισαγωγή στην Ψυχολογία».
Ενότητα 13: Σκέψη. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

- <https://eclass.upatras.gr/courses/PN1524/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.